

Jezeří

Zámek na hraně industriální pustiny

Sídla aristokratické rodiny Lobkowiczů se vyznačují skvělým umístěním a krásnými výhledy do krajiny, jak vidíme v Mělníku nebo Roudnici nad Labem. Zámek Jezeří v romantické krajině českého Podkrušnohoří nebyl výjimkou. Dnes však pohled z jeho oken navozuje pocit kulturní katastrofy.

„Romantický“ výhled ze zámeckých oken

Kastelánce Haně Krejčové nahradil zámek zničený domov... „Člověk přišel o svůj domov, kořeny, kontinuitu. Zůstal jen pocit něčeho šileného, nepatřičného,“ vzpomíná.

Za posledním domem krušnohorské obce Černice začíná industriální pustina. Úzkou asfaltku lemují odpady a náletové dřeviny, po pár stech metrech se objevují odvodňovací kanály a rezivělé zbytky armatur, chaoticky rozesté po okolním zvrásněném terénu. Cesta končí závorou a značkou se zákazem vjezdu. „Dolové pole MUS a. s. Nepovoláním osobám vstup zakázán,“ varují všudypřítomné cedule. Obrovský velkolom pohltit kilometry kultivované krajiny mezi Mostem a Krušnými horami. Přímo nad ním stojí barokní zámek Jezeří, který gigantické černé díře zatím odolává.

Nízko, a přece vysoko

„Proti horám nízko, ale přece nad rovinou rvenickou vysoko.“ Tak psal o ostrohu vystupujícím z Krušných hor vlastivědec August Sedláček. Ve středověku tam stával gotický hrad Eisenberg, později přestavěný na renesanční zámek. V roce 1623 kupují Jezeří Lobkowiczové. Přes historické peripetie – vpády vojsk a požáry – své panství zvelebují.

Obrazy malíře Crolla z první poloviny 19. století zachycují výsledek jejich snah: idylickou předindustriální krajinu s jasnou strukturou vesnic, polí a cest. Zámek byl korunou barokního řádu a díky svému umístění i přirozenou dominantou. Hlavní budovu, přestavěnou v raně barokním slohu do tvaru písmene H, obklopovaly terasovité zahrady a hospodářské stavby. Součástí panství byl rozsáhlý anglický park, obora a arboretum.

Z pohledu historie je nejzajímavější tím, co se namalovat nedá – hudbou. Za knížete Františka Maxmiliána z Lobkowicz měl zámecký orchestr 22 hudebníků a vedl ho významný skladatel Antonín Vranický. Na Jezeří vyrůstal skladatel Christoph W. Gluck, jehož otec zde byl lesmistrem. V zámeckém divadle a hudebních saloncích ale nejčastěji hráli Beethovena. Velký mistr klasicismu věnoval tři symfonie (Eroicu, Osudovou a Pastorální) Františkovi Maxmiliánovi, který ho podporoval sedmi sty zlatými ročně.

Crollovy barevné obrázky trochu lžou, protože ukazují jen to hezké. Kýč na objednávku je však dnes cenným historickým dokumentem, jak to na zámku a v okolí vypadalo. To zlé, osudové a tragické se na Jezeří zhmotnilo v osaměle stojící ruině hraběcí kaple ve svahu proti zámku, kterou nikdy nedokončili. Během stavby se opakovaně zřítla klenba a zahynuli tu dva Lobkowiczové. U Čertovy kaple, jak prokletému místu říkají místní, se podle pověstí ještě povraždili dva sokové v lásce. Nedávno se tu zabil kůň. Splánil se a spadl ze srázu. Kruhová stavba z poloviny 18. století podléhá zubu času a pomalu se rozpadá. Kamenné sloupy leží jak padlé kmeny. Připomínají, že některé věci jsou nad lidské síly. Na tomhle temném místě už nic dobrého nevzejde.

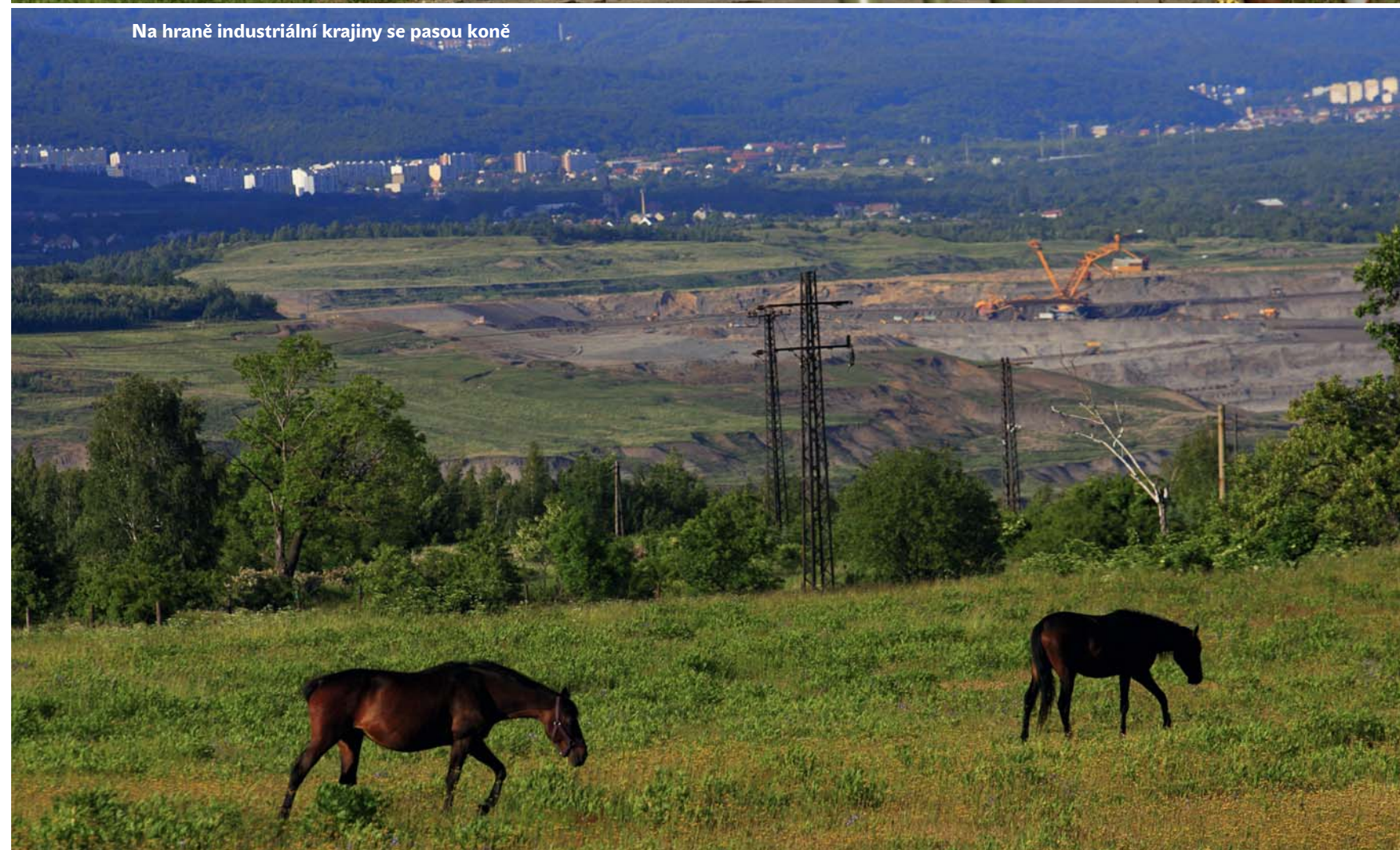
Domov jako z pohádky

Hana Krejčová vzpomíná na dětství v Albrechticích u Dřínovského jezera jako na výjev z pohádky: „Byl to úžasný kus země. Kousíček k vodě i do lesa, v parku lány konvalinek. A z okna jsem koukala na tajemný zámek.“ Jenže krajina jejího dětství začala mizet. Vesnice v okolí požíral velkolom a pomalu se blížil i k Albrechticím. „Začala jsem si uvědomovat konečnost mého domova. Důl vás žene pryč. Jediné, co zbylo, byl smutný pocit.“

Konec Podkrušnohoří můžeme spojit s objevem uhlí. Nejdřív se těžilo v hloubce, skrytě. Komunisté už žádné skrupule neměli a trojúhelník mezi Litvínovem, Mostem a Chomutovem vymazali. Hranice mezi kulturní krajinou a industriální pustinou vede přímo pod zámek Jezeří. Zámek v popředí symbolizuje řád, dějiny, kontinuitu, hierarchii, odpovědnost. Gigantická jáma pod ním je parafrází astronomické černé díry, nicoty. Pohltila vesnice, kopce, jezera, staletími utvářenou krajinu. Uhlí se proměnilo v nehmotnou energii, číselné údaje na ukazatelích elektroměrů. Velkolom Československé armády, prázdný o průměru několika kilometrů, je dokonalým symbolem moderního nihilismu. Staré hodnoty zničil, nové nevytvořil. Tedy kromě těch virtuálních, zdánlivých – peněz.

Brána na vjezdu do uhelné pustiny

Na hraně industriální krajiny se pasou koně

Těžba uhlí odsoudila *památku první kategorie* k likvidaci

Johann Wolfgang von Goethe navštívil Jezeří v září 1810. Určitě se pokochal pohledem na sopečné kopce Středohoří, které měl tak rád. Básníci bývají citliví k znamením doby a barevné obrázky Crollů je nezmatou. Goethe zachytil Zeitgeist, příchod doby neuznávající žádné meze, ve svém životním díle – Faustovi. Na jeho konci se staříčká dvojice Filemon a Baukis vzepře Faustovým bezohledným budovatelským plánům. Odmítají opustit svůj milovaný domov a les a přestěhovat se. Mefistofeles, zosobnění Faustovy temné stránky, je v jejich domku upálí.

Ve vesnicích pod Jezeřím to tak daleko nezašlo. V pohraničí jsou na odsuny zvyklí a lidé se dobrovolně stěhovali do paneláků. „Člověk přišel o svůj domov, kořeny, kontinuitu. Zůstal jen pocit něčeho šíleného, nepatřičného,“ vzpomíná Hana Krejčová.

Poslední pán z Lobkowicz

Posledním zámeckým pánem byl diplomat Maxmilián Lobkowicz. Po únorovém puči zůstal v exilu a Jezeří zabral stát. Na zámku nejprve sídlila vojenská posádka. Na konci padesátých let už byl zámecký komplex opuštěný a lidé z okolí ho rabovali. Později se vrátil do památkové péče, ale nesměly se provádět ani běžné opravy, a tak rychle chátral. Těžba uhlí odsoudila památku první kategorie k tiché likvidaci.

Podle původních plánů se měl velkolom rozšířit až na samé úpatí Krušných hor. Jenže geologická struktura je tady nestabilní a skalnatý výstupek s Jezeřím nejrizikovější. Při pokračující těžbě hrozilo, že se svahy utrhnou a dvě stě metrů hlubokou jámu zasypou. Podle geologa Jana Marka mohlo v případě další těžby dojít k „.... stabilnímu haváriím, které mohou nabýt až katastrofického rázu.“ Proto se uhlostroj vydal jinudy a zámek minul. Těžaři dnes chtějí prolomit limity a pokračovat směrem na Horní Jiřetín a Litvínov.

Že je podhůří nestabilní, vidí i laik. Na cestách se dělají boule, v terénu se objevují prolákliny, svahy na hraně dolu erodují. Okolí zámku je poseté geologickými sondami a značkami, intenzivně ho sledují. K poslednímu velkému závalu tří milionů tun zeminy došlo v červnu 2005. Dva Atlantové sochaře Dietze podepírají zničený zámecký portál. Spíš by měli podepírat krušnohorské svahy, aby se jednou nezřítily.

Po revoluci Jezeří vrátili Lobkowiczům. Na symbol komunistické devastace se dokonce přijel podívat princ Charles a nizozemská královna Beatrix. Lobkowiczové neměli prostředky na rekonstrukci. Proto Jezeří darovali státu.

Zámek jako zrcadlo doby

Péče o zdevastovanou památku dnes leží na bedrech kastelánky Hany Krejčové. Vystudovala češtinu a hudební výchovu, zpívala na operních a muzikálových scénách v Ústí nad Labem a Praze, nakonec se ale vrátila do ztracené krajiny svého dětství. Dnes se místo not sklání nad stavebními plány. O nákladech na rekonstrukci a jejím průběhu odmítá hovořit, protože k tomu nemá oprávnění.

Zdevastovaný a vykradený zámek má přes dvě stě místností. Zatím se opravila jen střecha. Náklady na celkovou rekonstrukci se odhadují přes půl miliardy. Stát za tu částku může postavit pět set metrů dálnice nebo zaplatit čtvrtinu mistrovství světa v lyžování, na které si po týdnu už nikdo nevzpomene. Pro Jezeří se zatím peníze nenašly.

Každý rok přijede na zámek přes deset tisíc lidí. Návštěvníci uvidí jen pár zařízení pokojů, místo obrazů visí reprodukcce. Mohou však pocítit „historii v přímém přenosu“. Protože Jezeří není jen mrtvou vzpomínkou na minulost. „Zámek odráží politické a společenské změny, stav společnosti. Jsme pořád součástí historie a nevíme, jak to nakonec dopadne,“ říká Hana Krejčová. Podle optimistické varianty se opravené Jezeří bude zrcadlit na hladině jezera, které vznikne na místě velkolomu za pár desetiletí, a nějaký Croll to znovu namaluje. Na pesimistickou variantu raději nemyslet. ■

Zelená hranice vede přímo pod zámek...

... a leží tady miliony tun uhlí

Rytmičné industriální zvuky doléhají až k zámku. Ďábel a stroje nikdy nespí. „Rypadla jsou naším stabilním nepřítelem,“ říká kastelánka Krejčová. Potichu dodává, že ještě horší nepřátelé jsou ti skrytí – konzumnost, nezodpovědnost, zánik hodnot.

Přes půl století na objekt nikdo nesáhl

Ruina hraběcí kaple

Jezeří, to je historie
v přímém přenosu...